

Słowa kluczowe: liturgia słowa, wychowanie, dzieci, rodzice, świadectwo

Keywords: Liturgy of the Word, upbringing, children, parents, testimony

Ks. Janusz Stańczuk

Warszawskie Studia Teologiczne
XXVIII/3/2015, 92-102

Ks. Janusz Stańczuk

PAPIESKI WYDZIAŁ TEOLOGICZNY W WARSZAWIE
SEKCJA ŚW. JANA CHRZCICIELA

AKTYWNOŚĆ RODZICÓW W LITURGII SŁOWA JAKO ELEMENT PEDAGOGIKI WIARY

W każdej parafii, w której celebrowane są msze św. z udziałem dzieci można obserwować zjawisko dużej ich popularności nie tylko wśród rodzin, ale także wśród osób starszych bądź samotnych.¹ Zapewne jedną z przyczyn wyższej frekwencji jest swoista atrakcyjność takiej liturgii. Doceniane jest większe zróżnicowane i aktywność uczestników zgromadzenia, jak i staranniejsze (najczęściej) przygotowanie poszczególnych faz spotkania. Wśród zarzutów formułowanych pod adresem mszy św. z udziałem dzieci wymienia się m.in. infantyлизację treści biblijnych i katechetycznych bądź niezrozumiałość przekazu skierowanego do najmłodszych członków Ludu Bożego. Czy można zachować powagę i głębię sprawowanych misterii, dostosowując je w miarę możliwości do poziomu men-

1 Por. L. Baßler, Kościół dla dzieci, Kielce 1993. Autorka stwierdza, że czasami w laicyzujących się społeczeństwach Zachodu msza z udziałem dzieci jest ostatnim fragmentem życia religijnego rodziny. Rodzice, którzy zachowali jeszcze wiarę, a być może i tacy, którzy ją praktycznie utracili, są w stanie przez tę liturgię próbować zachęcić do wiary swoje dzieci. Píše m.in.: „Chociaż liczba uczestników niedzielnych Mszy świętych alarmująco spadła w ostatnich latach i nasze kościoły coraz bardziej pustoszeją, to jednak stwierdzamy ze zdumieniem, że wszelkie nabożeństwa specjalnie przygotowane dla dzieci i rodziców cieszą się zadziwiająco dobrą frekwencją. (...) Chrześcijańscy rodzice poszukują dzisiaj i pragną Kościoła dla swoich dzieci. To zaś oznacza: kościół, w którym dziecko nie jest traktowane jak intruz, lecz w pełni akceptowane jako pełnoprawny chrześcijanin jutra; kościół, do którego nie trzeba byłoby zmuszać dzieci każdej niedzieli, gdzie nudzą się tylko, stale przywoływane do milczenia i siedzenia, i prawie niczego nie pojmują z tego, co się mówi i robi, lecz taki kościół, w którym dzieci dobrze się czują i może nawet wyrażą życzenie ponownego przyjścia”; tamże, s. 29.

talności dziecka, dla którego owe tajemnice leżą poza sferą naturalnej percepcji? Od kilku dziesięcioleci katecheci, wychowawcy i celebransi poszukują właściwej odpowiedzi. Niniejszy artykuł próbuje określić rolę rodziców w celebracji słowa Bożego i wyznaczyć paradygmaty, którymi osoby odpowiedzialne za kształt liturgii powinny kierować się przy wyborze animatorów tej posługi. Ich właściwe wykorzystanie wspomaga proces wychowania dziecka do świadomej wiary.

1. Wychowawcza rola rodziców

Wychowanie religijne dzieci to ciężar spoczywający w głównej mierze na ramionach rodziców. Jest to zrozumiałe z pedagogicznego punktu widzenia, ponieważ dziecko spędza z nimi największą część swojego czasu, są dla niego chronologicznie pierwszym i przez wiele lat najważniejszym autorytetem, podejmują także trud rozwoju pozostałych dziedzin życia koniecznych do funkcjonowania w społeczeństwie. Również z teologicznego punktu widzenia Kościół przyznaje rodzicom przywilej, a jednocześnie obowiązek, prowadzenia dzieci do wiary. Rodzice są bowiem narzędziem, którym Stwórca posługuje się do przekazania daru życia i miłości. Tego przywileju i obowiązku nie można scedować na inne osoby; chyba że zachodzą poważne okoliczności usprawiedliwiające takie postępowanie.² Rodzina jest początkiem życia, zasadniczą jednostką społeczną i „domowym Kościołem”. Rodzina, „zapraszając” na świat dziecko, podejmuje również obowiązek jego wychowania, o czym często wspominał św. Jan Paweł II w adhortacji *Familiaris consortio*. Obowiązek ten spoczywa w równym stopniu, choć w różnej formie, na obojgu rodzicach. Na marginesie warto przypomnieć, że dużo uwagi poświęca się dzisiaj kryzysowi ojcostwa, szczególnie w aspekcie religijnej formacji dziecka.³

Prawidłowo funkcjonująca rodzina zaszczepia w dziecku nie tylko cnoty religijne, ale również ogólnowychowawcze czy ogólnoludzkie, będące podstawą tradycyjnego modelu humanizmu.⁴ W obrębie tych wartości znajdują się m.in. elementy tradycji i historii narodowych, patriotyzm, umiejętność funkcjonowania w grupie (społeczeństwie, państwie, Kościele), kultura osobista, stosunek do ludzkiego życia itp. Wszystkie moralne przymioty człowieka nabierają dodatkowo nowego wymiaru przez odniesienie do objawienia i powinny w przyszłości owocować odnalezieniem własnego miejsca w Kościele. Dlatego pedagogiczny wpływ rodziny

2 Por. Sobór Watykański II, Dekret o *Wychowaniu Chrześcijańskim*, nr 3.

3 Por. B. Mierzwiński, *Wychowanie rodzinne w aspekcie pastoralnym*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 7(2008), s. 123-138.

4 Por. L. Dyczewski, *Rodzina – społeczeństwo – państwo*, Lublin 1994, s. 47.

ma nadal podstawowe znaczenie dla przyszłości Kościoła i świata.⁵ Ponadto każde wychowanie, również wychowanie w rodzinie, jest procesem zwrotnym. Rodzice, przekazując wiarę dzieciom, sami również odkrywają na nowo odpowiedzialność za własny wzrost i za rozwój Kościoła. Ponieważ to oni najlepiej potrafią określić predyspozycje i potrzeby swojego dziecka, oni także powinni roztropnie dobrać środki i sposoby zgłębiania życia duchowego i sakramentalnego rodziny. Duszpasterz nie może przejmować obowiązków rodziców w warstwie zarezerwowanej dla nich, lecz konsekwentnie i kompetentnie wspierać ich inicjatywy.⁶

2. Znaczenie świadectwa w wychowaniu

Przekazywanie wiary opiera się na świadectwie. Świadectwo jest niezbędnym warunkiem orędzia chrześcijańskiego, chociaż nie jest warunkiem jedynym ani też wystarczającym. Skuteczność ewangelizacji zależy w dużym stopniu od dynamizmu wiary głosiciela Ewangelii, od stopnia jego zaangażowania, od sposobu życia i relacji do zgromadzenia. Głoszenie Dobrej Nowiny nie polega bowiem tylko na narracyjnym powtarzaniu faktów i prawd zawartych w Biblii, ale także na radosnym świadczeniu – opartym na kolejach własnego losu – jak wielki i pozytywny wpływ na życie chrześcijanina wywiera znajomość Boga, oraz na zachęcie, by poszukiwać wartości objawionych przez Boga i w ich świetle interpretować obecne znaki czasu (są to kolejne funkcje wychowania do wiary: profetyczna, dialogiczna i dynamiczna).⁷ Waler świadectwa nabiera szczególnego znaczenia w dzisiejszych czasach, gdy społeczeństwo coraz powszechniej odrzuca prestiż autorytetu, władzy i tradycji, a jednocześnie wzmagają się dla Kościoła „konkurencja” w postaci sekt i stowarzyszeń. Ich wyznawcy często opierają swój przekaz na emocjach, subiektywnych przeżyciach i interpretacjach. I wtedy doświadczenie sensu i radości życia z Bogiem staje się w Kościele realną zachętą dla osób poszukujących lub chwycających się w wierze.

5 Jan Paweł II w encyklice *Evangelium vitae* pisał o tym w następujących słowach: „Rodzina spełnia swoją misję głoszenia Ewangelii życia przede wszystkim przez wychowanie dzieci. Przez słowo i przykład, przez codzienne kontakty i decyzje, przez konkretne gesty i znaki rodzice uczą swoje dzieci autentycznej wolności, która się urzeczywistnia przez bezinteresowny dar z siebie, i rozwijają w nich szacunek dla innych, poczucie sprawiedliwości, postawę serdecznej akceptacji innych, dialogu, wielkodusznej służby i solidarności oraz wszelkie inne wartości, które pomagają przyjmować życie jako dar. Praca wychowawcza chrześcijańskich rodziców powinna służyć rozwojowi wiary dzieci i pomagać im w spełnianiu powołania, które otrzymały od Boga. W ramach swojej misji wychowawczej rodzice powinni nauczyć dzieci, słowem i świadectwem, jaki jest prawdziwy sens cierpienia i śmierci: zdołają to uczynić, jeśli sami będą dostrzegać wszelkie przejawy cierpienia wokół siebie, a bardziej jeszcze, jeśli będą umieli okazać serdeczność, opiekuńczość oraz współczucie chorym i osobom starszym we własnej rodzinie”; EV nr 92.

6 Por. J. Przybyłowski, *Msza święta dla dzieci. Refleksja teologiczno-pastoralna*, „Ateneum Kapłańskie” 2(2010), s. 328nn.

7 Por. F. Pajer, *Świadectwo*, w: J. Gevaert, K. Misiaszek (red.), *Słownik katechetyczny*, Warszawa 2007, s. 890.

Świadectwo wiary rodziców jest dla dziecka świadectwem podstawowym, nie tylko w sensie chronologicznym czy emocjonalnym. Towarzyszy mu przede wszystkim łaska sakramentu małżeństwa udzielana przez Boga w celu prowadzenia potomstwa do wiary i świętości. Katecheza rodzinna jest bardziej oryginalna i skuteczna od każdej innej katechezy, głównie dzięki podejmowaniu aktualnych, egzystencjalnych problemów do rozwiązania, dzięki bezpośredniości nauk i możliwości obserwacji życia modlitewnego i duchowego rodziców. Roztropnie łączy naukę słowami i naukę płynącą z przykładu życia, motywując działania miłością rodzicielską i miłością zbawczą. Atmosfera radości z wiary potrafi promieniować wówczas nie tylko na dzieci, ale także na innych członków rodziny i społeczności.⁸ Literatura religijna wszystkich epok zawiera wiele wspomnień na temat wpływu, jaki świadectwo rodziców wywiera na religijne życie dzieci. Dla przykładu można sięgnąć do zapisków św. Jana Pawła II lub św. Faustyny Kowalskiej.⁹

Jednocześnie współczesna epoka charakteryzuje się wysokim poziomem kryzysu wiary, który generuje wśród małżonków zwiększone natężenie problemów wychowawczych. Ze względu na obowiązki zawodowe rodzice coraz wcześniej i w coraz większym zakresie powierzają wychowanie dziecka instytucjom szkolnym i społecznym. Wzrasta wpływ mediów i środowisk rówieśniczych – nie zawsze pozytywny. Przybywa rodzin niepełnych. Nasilają się wobec rodziców oczekiwania ze strony różnych instytucji. W tej trudnej sytuacji rodzice nie powinni być pozostawieni sami sobie. Kościół wychodzi naprzeciw nich z różnymi inicjatywami o charakterze edukacyjnym, modlitewnym i wspólnotowym. Nie można jednak zakładać, że każda rodzina jest automatycznie uzdolniona do przekazywania wiary swoim dzieciom lub – ujmując szerzej – do życia w pełni chrześcijańskiego. Bywa to przyczyną niepotrzebnych napięć i rozczarowań w relacjach między duszpasterzami a rodzinami. Rolą Kościoła jest wymaganie od wiernych korelacji życia i wiary, ale wcześniej też prowadzenie żywej katechezy i organizowanie rodzinom wielopłaszczyznowych platform rozwoju i wspomagania procesu wychowawczego.¹⁰

8 Por. List Episkopatu Włoch *Rinnovamento della Catechesi*, Rzym 1970, nr 151n.; www.chiesacattolica.it/ucn/siti_di_uffici_e_servizi/ufficio_catechistico_nazionale/00011376_1_II_Rinnovamento_della_Catechesi.html (dostęp 20 VIII 2015).

9 Św. Faustyna Kowalska zanotowała w swoim *Dzienniczku*: „Kiedy widziałam, jak ojciec się modli, zawstydziałam się tak bardzo, że ja po tylu latach w zakonie nie umiałabym się tak szczerze i gorąco modlić, to też nieustannie składałam Bogu dzięki za takich rodziców”; *tamże*, 398.

10 Por. G. Fregni, *Rodzice*, w: J. Gevaert, K. Misiaszek (red.), *Słownik katechetyczny*, dz. cyt., s. 790.

3. Związek liturgii z wychowaniem

Wychowanie religijne odbywa się najpierw przez świadectwo wiary, następnie edukację i całokształt życia chrześcijańskiego we wszystkich jego przejawach. Pierwszą z podstawowych funkcji Kościoła jest funkcja prorocka, zwana również funkcją nauczycielską lub przepowiadaniem. Udział w tej misji ma cały Kościół; kapłani i ludzie świeccy, szczególnie rodzice, każdy na swój sposób i według swoich możliwości. II Sobór Watykański nazywa ewangelizację, dokonywaną słowem i świadectwem życia, głoszeniem wiary w rzeczy, których wszyscy się spodziewamy.¹¹ Przestrzenią uprzywilejowaną w działaniu łaski Bożej jest liturgia Kościoła. W ramach tej liturgii dzieci odnajdują swoje miejsce w przeznaczonych dla nich celebracjach, a szczególnie w mszy św. z udziałem dzieci. Eucharystia pozostaje źródłem i szczytem życia Kościoła (KK 11; KL 6; 41-42). Do niej zwracają się i z nią są związane wszelkie inne sakramenty i posługi liturgiczne. Systematyczny i pogłębiony udział w praktykach liturgicznych buduje klimat więzi duchowej (także w rodzinie), sprawiając, że przekształca się ona w Lud Boży świadczący wobec świata o prawdzie Ewangelii.¹²

Msza św. jest więc przestrzenią spotkania osób najbardziej zaangażowanych w prowadzenie dziecka do wiary: osoby miłującego Boga, rodziców, kapłanów i katechetów. Proklamacja słowa Bożego nasuwa zawsze z pytaniem o percepcję tego przepowiadania, a w konsekwencji o skuteczność w zbawieniu człowieka. Teksty biblijne przypominają, że w ślad za słuchaniem Pisma w człowieku rodzi się życie duchowe (por. J 1, 12; 5, 24; 6, 63). Zbawcza skuteczność słowa i sakramentów płynie z obecności w Kościele jego Zbawiciela.¹³ Jednak nie bez znaczenia jest także osoba przepowiadającego i przemawiającego w imieniu Boga. Wydaje się, że w związku z tym należałoby w trakcie mszy św. mocniej podkreślić rolę rodziców w proklamacji słowa Bożego i apostołstwie wiary, która to rola w wielu wypadkach bywa ograniczona do biernego uczestnictwa.

Liturgia wpływa także w istotny sposób na proces wychowawczy dziecka. Wychowanie chrześcijańskie odpowiada na wielopłaszczyznowe potrzeby i oczekiwania człowieka. Każda osoba definiuje cel własnego życia, którego realizację uważa za rzecz podstawową. Z chrześcijańskiego punktu widzenia najważniejsze jest jednak osiągnięcie życia wiecznego. Spełnienie własnych marzeń i oczekiwań, choćby najszlachetniejszych, nie może jeszcze zapewnić człowiekowi udziału w królestwie niebieskim. Każda liturgia nieustannie więc przypomina, do czego

11 Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja Dogmatyczna o Kościele*, nr 35.

12 Por. Jan Paweł II, *Ecclesia de Eucharystia*, nr 22-24.

13 Por. *List okólny Kongregacji do spraw Duchowieństwa z dnia 19 III 1999*, w: *Dokumenty*, Tarnów 1999, s. 32.

członkowie Ludu Bożego są powołani w misji wychowania i samowychowania.¹⁴ Jednocześnie świadomy udział w liturgii prowadzi do wydawania codziennych owoców życia chrześcijańskiego w domu i w społeczeństwie, do angażowania się w działalność Kościoła. Ta postawa apostołska przejawia się m.in. w trosce o własną rodzinę, w opiece nad ludźmi ubogimi i najmniejszymi.¹⁵ Umacnia wiernych w przepowiadaniu Ewangelii i dawaniu świadectwa wiary wobec świata w przestrzeni publicznej, miejscu pracy, w kulturze i nauce.¹⁶ Szczególną rolę mają tutaj do wypełnienia rodzice wobec dzieci.

4. Msza św. z udziałem dzieci

Posoborowa odnowa liturgii objęła m.in. celebracje przeznaczone dla dzieci. Ta grupa wiekowa była chyba największym beneficjentem zmian, bowiem w tradycyjnej, łacińskiej liturgii dzieci pozostawały biernymi i niewiele rozumiejącymi członkami zgromadzenia. Idea odnowy koncentrowała się na uczynieniu ze zgromadzenia „podmiotu koncelebrującego”. Aby osiągnąć ten cel, nie wystarczyły zmiany w samej liturgii, wprowadzające język ojczysty, nowe znaki i gesty oraz zwiększające zasób modlitw i śpiewów do wykorzystania. Potrzebna jest intensywniejsza katecheza liturgiczna (eucharystyczna) i wzrastanie świadomości Ludu Bożego, rodzące się m.in. w procesie wychowania i świadectwa wiary. Eucharystia jest jednocześnie najważniejszym etapem inicjacji sakramentalnej i apostołskiej. Prowadzone w okresie posoborowym badania psychologiczne jednoznacznie wskazywały na głęboki wpływ formacji religijnej otrzymywanej w dzieciństwie i na pozytywne konsekwencje w późniejszym życiu. Osoby dorosłe, uczestniczące w li-

14 Por. J. Przybyłowski, *Wychowanie chrześcijańskie – pełny rozwój osoby ludzkiej*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2 (2005), s. 83.

15 W Liście apostołskim *Mane nobiscum Domine* Jan Paweł II podkreśla: „Nie przypadkiem w Ewangelii św. Jana nie znajdujemy relacji o ustanowieniu Eucharystii, ale jest tam scena »umywania nóg« (por. J 13, 1-20): pochylając się, by umyć nogi swym uczniom, Jezus niedwuznacznie wyjaśnia sens Eucharystii. Św. Paweł ze swej strony wyraźnie podkreśla, że nie jest godziwa celebracja eucharystyczna, w której brakuje blasku miłości, potwierdzonej konkretnym świadectwem dzielenia się z najuboższymi (por. 1Kor 11, 17-22. 27-34)”; *tamże*, nr 28.

16 Papież pisze: „Jest to nagłące zadanie przede wszystkim w naszej zsekularyzowanej kulturze, która zapomina o Bogu, a umacnia próżne przekonanie o samowystarczalności człowieka. Wcielanie programu eucharystycznego w codzienność, tam, gdzie się pracuje i żyje – w rodzinie, w szkole, w fabryce, w różnorodnych warunkach życia – oznacza między innymi dawanie świadectwa, że rzeczywistości ludzkiej egzystencji nie można uzasadnić bez odniesienia do Stwórcy: »Stworzenie bowiem bez Stwórcy ginie«. To transcendentne odniesienie, które zobowiązuje nas do nieustannego »dziękczynienia« – właśnie do postawy eucharystycznej – za to, co posiadamy i czym jesteśmy, nie umniejsza właściwej autonomii rzeczywistości ziemskich, ale ją uzasadnia w sposób najbardziej autentyczny, umieszczając ją równocześnie w jej słusznych granicach (...). Chrześcijanie winni dołożyć starań, by z większą mocą dawać świadectwo o obecności Boga w świecie. Nie lękajmy się mówić o Bogu i z dumą nosić znaki wiary. »Kultura Eucharystii« rozwija kulturę dialogu, która z niej czerpie swą siłę i pokarm”; *tamże*, nr 26.

turgii, swoją postawą i zaangażowaniem dają dzieciom świadectwo wartości, jaką ma dla chrześcijan słowo Boże i eucharystia.¹⁷

Dyrektorium o Mszach świętych z udziałem dzieci (dalej: DOM)¹⁸ zasadniczo odróżnia liturgię, podczas której obecne są osoby dorosłe wraz z dziećmi, od liturgii, której uczestnikami są niemal wyłącznie same dzieci. Nieliczne osoby dorosłe są wówczas zaproszone, „ponieważ Eucharystia jest zawsze akcją całej wspólnoty kościelnej, [więc] pożądana jest obecność przynajmniej paru osób dorosłych nie dla nadzoru, lecz dla modlitewnego współuczestnictwa we Mszy św., a w miarę potrzeby i dla pomocy dzieciom” (DOM nr 24). Uczestnictwo samych dzieci spotyka się najczęściej w celebracjach dla grup rekolekcyjnych, wspólnotowych, dla internatów itp. Większość typowych celebracji parafialnych obejmuje – jak należy sądzić – liturgie z przeważającą liczbą osób dorosłych. Do tych właśnie celebracji należy odnieść drugi rozdział *Dyrektorium*, który nie konkretyzuje wobec dzieci poszczególnych posług do realizacji, szczególnie posługi lektora. Zezwala jedynie adaptować niektóre rozwiązania z rozdziału trzeciego (o mszach św. wyłącznie dla dzieci), ale znowu bez szczegółowego przypisywania określonych posług.

Powyższa uwaga pozwala uczynić zasadnym pytanie o sposób wyznaczenia osoby lektora słowa Bożego w typowej liturgii parafialnej z udziałem osób dorosłych i dzieci. *Dyrektorium* kładzie duży nacisk na właściwą percepcję słowa Bożego przez najmłodszych uczestników liturgii. W związku z tym nadaje mszom św. z udziałem dzieci dużą autonomię liturgiczną. Wystarczy przypomnieć – dla przykładu – że nie tylko zaleca stosowanie komentarzy przed czytaniem (nr 47), ale dopuszcza wybór odpowiednich czytań i ich przekładów (nr 43, 45), pozwala opuścić trudniejsze fragmenty (nr 42), stosować czytanie z podziałem na role w celu zwiększenia dziecięcej aktywności (nr 47). Zazwyczaj proklamacji słowa Bożego podejmują się bądź promowani lektorzy, bądź wyznaczone i przygotowane do tego dzieci. W tym drugim przypadku zdarzają się czasem zastrzeżenia wobec dykcji, tempa, interpretacji przekazu. Nierzadko dziecko pełni podwójną funkcję: lektora, a jednocześnie członka zespołu ministranckiego, scholi, asysty itp.¹⁹ Można jednak

17 Por. L. della Torre, *Msza dla dzieci*, w: J. Gevaert, K. Misiaszek (red.), *Słownik katechetyczny*, dz. cyt., s. 612n.

18 Kongregacja Kultu Bożego, *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, Rzym 1973.

19 Na praktykę taką zezwalają ojcowi soborowi w Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*: „Ministranci, lektorzy, komentatorzy i członkowie chóru również spełniają prawdziwą posługę liturgiczną. Niech więc wykonują swoją funkcję z tak szczerą pobożnością i dokładnością, jak to przystoi wzniosłej służbie i odpowiada słusznym wymaganiom Ludu Bożego” (nr 29). Trzeba jednak pamiętać, że posługa lektora, ustanowiona już w czasach apostołskich, była zlecana osobom posiadającym zespół określonych cech wiary, takich jak: umiejętność dawania świadectwa przed poganami i prześladowcami, właściwe życie moralne, znajomość i wręcz umiłowanie Pisma świętego. Do istoty więc posługi należało dawanie świadectwa głoszonej Ewangelii; por. T. Syczewski, *Posługa lektora w Kościele łacińskim*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2(2015), s. 152.

postawić pytanie: Czy Kościół zbyt łatwo nie rezygnuje z powierzania tej roli rodzicom? We wprowadzeniu do *Dyrektorium* wyraźnie zaznaczono, że to właśnie oni wpajają dzieciom wartości ogólnoludzkie i chrześcijańskie, dbają o modlitwę i formację liturgiczną oraz prowadzą dzieci do pełnego uczestnictwa w Eucharystii. Z drugiej strony dokument – zalecając udział rodziców w posłudze lektora – jako jedyny argument, niestety, podaje potrzebę różnorodności funkcji. „W ten sposób dzięki różnorodności głosów uniknie się nużącej jednostajności” (DOM nr 24). Czy z pedagogicznego punktu widzenia jest to argument wystarczająco inspirujący, by angażować rodziców przy ambonie? Czy nie należałoby raczej spojrzeć w sposób bardziej holistyczny, tzn. uwzględniając i wspomagając rodziców w całościowym procesie wychowania religijnego? Liturgia Słowa jawi się tutaj jako naturalna i znamienita okazja do ukazania dzieciom świadectwa zaangażowania w posługę zgromadzeniu i umiłowania lektury Pisma Świętego.

Dyrektorium pozwala z drugiej strony podejmować rodzicom funkcje przewidziane zazwyczaj dla kapłana. Mowa tu głównie o homilii, która pod pewnymi warunkami może zostać przygotowana i wygłoszona przez osobę świecką (DOM nr 24). W uzasadnieniu tego postanowienia wskazano, co jak najbardziej rozumiały, ewentualne trudności celebrysa w nawiązaniu relacji z dziećmi na odpowiednim poziomie werbalnym i mentalnym. Jednak – jak łatwo zauważyć – ten typ argumentacji opiera się ponownie na dylematach psychologicznych lub praktycznych, nie uwzględniając integralnego charakteru rodziny i zadań, jakie na nią czekają. Rodzice występują tutaj niejako „w zastępstwie” kapłana, a nie jako główny korpus wychowawczy.

Zaangażowanie rodziców w liturgię słowa powinno mieć charakter bardziej stały i konsekwentny, podyktowany nie tyle względami doraźnymi lub przeszkodami natury mentalnej, ile autentyczną troską duszpasterską o formację zarówno rodziców, jak i dzieci. Zaproszenie rodziców do współpracy zwiększa efekty duszpasterskiego wpływu na dzieci. Świadectwo rodziców natomiast stanowi jeden z najważniejszych i najtrwalszych składników wzrostu duchowości dziecka.²⁰ Rozwiązania praktyczne zależą, oczywiście, od możliwościom poszczególnych parafii i roztropności celebryśm. Przygotowanie rodziców do tej praktyki wymaga czasu i starań. W świetle powyższych analiz należy jednak starannie rozważyć perma-

20 Por. J. Kurosz, *Dziecko w nauczaniu Jana Pawła II – inspiracje dla duszpasterstwa*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 18 (2013), s. 159nn. Autorka stwierdza: „Z papieskiego przesłania wynika jasno, że nie można oddzielać oddziaływania duszpasterskiego wobec dzieci od ich naturalnego środowiska, jakim jest rodzina. Jest to istotne tym bardziej, że efektywność podjętych działań w tej grupie wiekowej wzrasta, gdy do współpracy są zapraszani rodzice. Przy czym owa współpraca nie może ograniczać się jedynie do proponowania rodzicom pilnowania porządku podczas różnych inicjatyw organizowanych w ramach działalności duszpasterskiej”; *tamże*, s. 159.

mentną praktykę udziału rodziców w tej posłudze: we wprowadzeniach, w proklamacji Biblii i w wyjaśnianiu Bożych tajemnic.

***

Religijne wychowanie dzieci jest przywilejem i obowiązkiem rodziców. Kościół broni tego przywileju i wspomaga ich misję przez liturgię, nauczanie i tworzenie różnego rodzaju wspólnot i ośrodków aktywności religijnej. Do najważniejszych zadań stojących przed rodzicami należy dawanie świadectwa życia chrześcijańskiego. W ciągu ostatniego półwiecza dużą popularność i sympatię zyskały Msze św. z udziałem dzieci. Udział dzieci nie wyklucza jednak aktywności rodziców, co więcej – stwarza naturalną i doniosłą okazję do dawania świadectwa w posłudze słowu Bożemu. Posługa ta obejmuje nie tylko proklamację Biblii wobec zgromadzenia, ale także inne elementy liturgii: wprowadzenie, wyjaśnianie, modlitwę wiernych itp. Jednak to właśnie proklamacja słowa Bożego stanowi w świadomości dzieci ważny znak posłannictwa, jakie rodzice otrzymali od Stwórcy w stosunku do potomstwa oraz dowód zaangażowania rodziców we wspólnocie Kościoła i umiłowania Pisma Świętego. Należy więc dążyć do jak najpełniejszego wykorzystania posługi rodziców, dzięki czemu Kościół efektywniej wspiera proces religijnego wychowania dzieci.

PARENTS' PARTICIPATION IN LITURGY OF THE WORD AS AN ELEMENT OF PEDAGOGICS OF FAITH

SUMMARY

Religious upbringing of children is both a privilege and duty of parents. The church guards this privilege and assists parents in their mission through liturgy, teaching and communities and various religious activity centres. Among the parents' key tasks is the testimony of Christian life. In the last five decades, holy Masses for children have become popular. The participation of children, however, does not exclude the participation of parents. Moreover, it creates a natural and significant occasion for the parents to give testimony in the Word of God service. The service comprises not only the proclamation of the Bible in the congregation, but also other elements of the liturgy such as the introduction, explanation, general intercessions etc. But for the children, it is the proclamation of the word of God that constitutes a crucial sign of mission that the parents receive from God the Creator towards their offspring, and a proof of parents' commitment in the Church community and devotion for the Bible. Therefore we have to aim at the most comprehensive parents' service as this way the Church assists the process of religious upbringing of children.